

KELETI SZÉL NÉMETORSZÁGBAN

NAGY MILÁN

Az Angela Merkel 16 évnyi megszakítatlan regnálását jelentő *Mutti*-korszak a kancellárárszony visszavonulásával 2021-ben lezárult. A szövetségi parlamenti választást követően a már-már megszokottá vált nagykoalíció helyett a szocdemek–szabaddemokraták–zöldek fémjelezte „közlekedésilámpa-koalíció” alkotott kormányt, és az uniópártok másfél évtizednyi kormányzás után ellenzékbe kényszerültek. Ezzel kezdetét vette egy új, posztmerkeli korszak, amely amellett, hogy rövid távon egybeesett egy kormányváltással, középtávon a német politikai rendszer gyökeres átalakulását, hosszú távon pedig a 34 évvel ezelőtt egyesült Németország – politikai értelemben vett – kettészakadását is magával hozhatja. A politikai rendszer átalakulása a szemünk előtt zajlik, amely nemcsak az európai parlamenti (EP) választás, hanem a közelmúltban lezajlott három keletnémet tartományi választás eredményében is megmutatkozik. A német egység politikai felbomlásának a jeleit mutatják az említett választási eredmények, azonban a választópolgárok akaratának megnyilvánulására nem a veszély, hanem a megoldás forrásaként kell tekinteni.¹

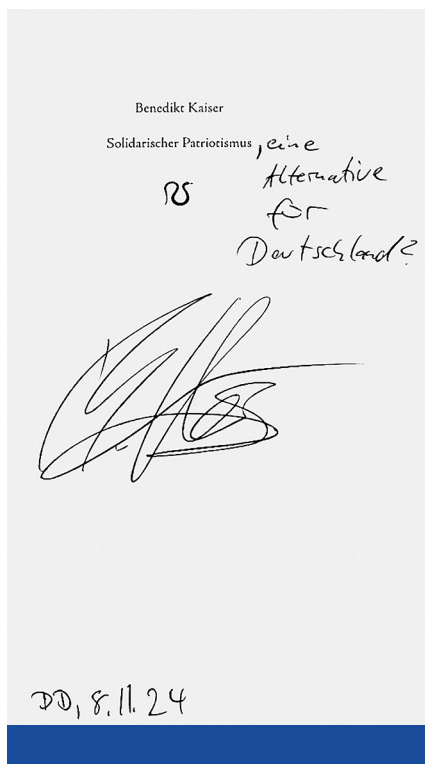
MUTTI-KORSZAK UTÁN POSZTMERKELI IDŐSZAK

A közelmúltban a német belpolitikát a rendszerválság irányába mutató folyamatok jellemezték, melyek hatása a júniusi EP-választás, valamint a szeptemberi három keletnémet tartományi választás eredményében is megmutatkozott. Azonban a politikai rendszer átalakulásának megértéséhez érdemes időben visszább tekinteni, ugyanis a német *mainstream* jobboldal érték- és politikai válsága a *Mutti*-korszak elhibázott politikai döntéseire vezethető vissza.² Az Angela Merkel által 2007-ben meghirdetett új irány, a közép (*Die Mitte*) sokkal több volt, mint egyszerű politikai mottó: a mából nézve a német kereszténydemokrácia és általa a német politikai stabilitás megsemmisítésének programjaként értékelhető.

Miután a 20. század utolsó harmadában a kereszténydemokrata pártban a keresztény identitás elvesztette fundamentális jellegét, előbb a szabadság, szolidaritás, igazságosság hármasa, majd az Angela Merkel regnálása elején megjelenő és a teljes pártot maga alá gyűrő *Die Mitte* vált a Kereszténydemokrata Unió (CDU) és testvérpártja, a Keresztényszociális Unió (CSU) fő üzenetévé. Azonban a közép elfoglalása Németországban nem a társadalom széles rétegét magába foglaló „nemzeti blokk” (Békés Márton) megteremtésében manifesztálódott; az uniópártok újrapozicionálása egyet jelentett a vörös–zöld irányadó kultúrához való igazodással, valamint a konzervatív vélemények szélére

1 Az előzményekre lásd bővebben: BIRÓ András: *Rendszerválság felé halad Németország*. XXI. Század Intézet, 2024. február 13. <<https://www.xxiszazadintezet.hu/rendszervalsag-fele-halad-nemetorszag>> és Uő: *Lappangó vasfüggöny ereszkedik le Németországra*. XXI. Század Intézet, 2024. június 19. <<https://www.xxiszazadintezet.hu/lappango-vasfuggony-ereszkedik-le-nemetorszagra>>.

2 NAGY Milán: A kereszténydemokrácia válsága Németországban. *Kommentár*, 2023/2.

Német alternatíva – Benedikt Kaiser *Szolidáris patriotizmus* (2020) című könyvének dedikált példánya (A Jungeuropa Kiadó hivatalos X-csatornája)

szorításával, melynek következtében „a konzervatívok nem érezték magukat többé otthon a Kereszténydemokrata Unióban”³ Ezért aztán a párt által hagyományosan képviselt értékek feladásával egyet nem értők egy csoportja 2013-ban megalapította a nemzeti-szuverenista Alternatíva Németországért (AfD) elnevezésű politikai pártot. Emellett 2017-ben létrejött a merkeli politika uniópártokon belüli szabadelvű konzervatív ellenpólusa, a szigorúbb bevándorláspolitikát és erősebb nemzeti szuverenitást követelő Érték Unió (WerteUnion), amely végül 2024 februárjában önálló politikai párttá is alakult. Miután a CDU kizárással fenyegette Hans-Georg Maaßent, a Szövetségi Alkotmányvédelmi Hivatal korábbi elnökét, elhagyta a pártot, és vezetésével létrejött ez az új, a CDU/CSU és az AfD közé pozicionált jobboldali konzervatív formáció.⁴

A párton belüli törésvonalak nemcsak az uniópártok esetében vezettek korábban meghatározó politikai szereplők kiválásához, valamint új politikai pártok alapításához. A jobboldali formációk, különösen az AfD térhódításához hasonló, hatását tekintve azonban még azon is túlmutató változást idézett elő a baloldalon Sahra Wagenknecht. Ő, miután 2023 októberében – bevándorlás-, kül- és identitáspolitikai véleménykülönbségek miatt – a párt legismertebb politikusaként elhagyta a posztkommunista Die Linkét, idén januárban pedig életre hívta a saját magáról elnevezett politikai tömörülést, a Sahra Wagenknecht Szövetséget (Bündnis Sahra Wagenknecht, BSW). A gazdaságilag radikálisan baloldali, kulturálisan konzervatív, a külpolitikában pedig erősen USA-kritikus BSW-t nemcsak a népszerűség-növekedés dinamikájából, hanem a *mainstream* pártok részéről mutatkozó elfogadottságából adódóan is – egyes tartományokban – potenciális „királycsináló” tényezőként kezdték számon tartani már a párt megalakulását követően néhány hónappal.

Jól mutatja a politika perszonalizálódását és a szövetségi kormányral szembeni állampolgári elégedetlenséget, hogy a Sahra Wagenknecht személyére felépített párt alig nyolc hónap alatt megkerülhetetlen politikai tényezővé vált Németország keleti felében.

Térjünk most vissza oda, hogy a 2021. szeptember 26-ai szövetségi parlamenti választást a szavazatok 25,7 százalékát megszerző centrumbaloldali SPD nyerte meg Olaf Scholz vezetésével, az uniópártok emberemlékezet óta a legrosszabb eredményt elérve a második helyen végeztek a szavazatok 24,1 százalékát megszerezve, a Zöldek fennállásuk legjobb eredményét érték el a szavazatok 14,8 százalékának birtokában, a Német Szabaddemokrata Párt (FDP) 11,5 százalékos támogatottsággal a negyedik helyre futott be. Néhány hét bizonytalanságot és politikai tárgyalást követően 2021. december 8-án felállt a közlekedésilámpa-koalíció mentén szerveződő új német kormány. A mából visszatekintve elmondható, hogy a hárompárti, SPD–Zöldek–FDP alkotta kormány legnagyobb politikai teljesítménye az elmúlt három év során az volt, hogy egyáltalán meg tudott alakulni. A két baloldali és egy jobbközép párt alkotta kormányzat kezdeti időszakát a pragmatizmus és összezárás jellemezte. Azonban az érdekszövetségen belül hamar törésvonalak keletkeztek, és beköszöntött a nyilvánosság előtt lefolytatott viták időszaka, például az Ukrajnának történő fegyverszállítások, a minimálbér erőltetett emelése, a gáz- és villamosenergia-árfék vagy a még üzemben lévő atomerőművek végleges lekapcsolása kapcsán. A politikai egyet nem értésből adódó belpolitikai instabilitás és a sok esetben ideológiavezérelt gazdaság- és társadalompolitikai döntések következtében a politikai mellett gazdasági és egyfajta társadalmi válság is felütötte a fejét. Az ebből fakadó elégedetlenség kifejezésére szövetségi szinten az idej EP-választás teremtett lehetőséget.

³ SZILVAY Gergely: Hogyan látják Magyarországot a németek? Werner Patzelt a Mandinernek. *Mandiner*, 2022. május 6.

⁴ Andreas RÖDDER: *Konzervatív 21.0. A polgári Németország programja*. ford. B. SZABÓ Dezső – B. SZABÓ Károly, MCC Press, Bp. 2021. 39–42.

BELPOLITIKAI ÁTRENDZŐDÉS

Bár a választásokat a demokrácia ünnepeként tartják számon, az elmúlt hónapok eseményei és megnyilvánulásai bizonyítják, hogy csak abban az esetben igaz ez, ha a *mainstream* pártok számára kedvező, illetve a véleményformálók által elfogadhatónak ítélt eredmény születik. Ellenkező esetben életbe lép a választópolgári akarat demokratikus, választás útján történő kifejezését semmibe vevő mechanizmus, melyre a német belpolitikában „tűzfalként” (*Brandmauer*) szokás hivatkozni.

Az igazsághoz hozzátartozik, hogy az elszigetelés, a politikai karantén nem az EP-választások szülte újdonság. Hiába szerezte meg a 2017-es szövetségi parlamenti választáson a szavazatok 12,6 százalékát, majd 2021-ben a szavazatok 10,3 százalékát az AfD, és jutott be a szövetségi törvényhozásba, a koalíciós tárgyalások kapcsán nem jutottak szerephez, valamennyi párt elzárkózott a velük való együttműködéstől. Ráadásul példátlan módon az AfD 2017-es parlamentbe kerülése óta nem lehet a Bundestagnak AfD-s alelnöke, ugyanis hiába a demokratikus felhatalmazás, a szokásjoggal ellentétesen a parlamenti pártok az AfD minden jelöltjét elgáncsolják, nem biztosítják az alelnökké váláshoz szükséges parlamenti többséget számukra.

Az AfD politikusaiknak parlamenten belüli munkája korlátozásán túl megfigyelhető a politikusok személye, illetve a párt programja ellen indított, összehangoltnak látszó, állandósult lejáratókampány is. Az EP-választást megelőző kampányidőszak azt mutatta, hogy az AfD-ellenes lejáratókampány intenzitása és a párt közvéleménykutatások által mért népszerűség növekedése között egyenes arány áll fenn. Vagyis minél nagyobb a várhatóan a nemzeti szuverenista formációra szavazók aránya, annál élesebb politikai támadásokra számíthatnak az AfD-s politikusok. Nem véletlen tehát, hogy épp az EP-választást megelőzően merült fel a fősodratú média által a „deportálási mesterterv” kidolgozásának eseményeként hivatkozott ún. potsdami találkozó. Majd a „Kreml szócsöve” narratíva fejlesztése, terjesztése következett mind a *mainstream* politikusok, mind a média részéről. A kegyelemdőfést az AfD EP-listavezetője, Maximilian Krah körüli egymást követő botrányok jelentették. Először kiderült, hogy asszisztense Kínának kémkedett, majd pedig egy interjúban kijelentette, hogy „az SS nem minden tagja volt bűnöző”, ezért eltiltották a kampányolástól, majd elhagyta a pártot is. Ráadásul az ügy következtében az AfD-t kizárta soraiból uniós pártcsaládja, az Identitás és Demokrácia, így képviselői jelenleg is a függetlenek között ülnek.

Az egymást követő botrányok bár megtépázták a pártot, és az év első negyedében szövetségi szinten mért 20 százalék körüli támogatottságból érdemben veszítettek a júniusi EP-választásra, mégsem sikerült elhallgattatni a fennálló rendszerrel kritikus hangot, sőt az ország keleti tartományaiban a legnagyobb vagy közel a legnagyobb támogatottsággal bíró párttá vált. A 2024. június 9-ei európai parlamenti választás győztese Németországban a szavazatok 30 százalékát megszerző CDU/CSU pártszövetség volt. Azonban a kereszténydemokratáknak komoly kihívója akadt: a választási kampányt meghatározó AfD-körüli botrányok ellenére a nemzeti-szuverenista párt az öt évvel korábbi eredményéhez képest 4,9 százalékponttal jobb eredményt elérve, a szavazatok 15,9 százalékát begyűjtve, bár szövetségi szinten a második helyen végzett, valamennyi keletnémet tartományban megelőzte a kereszténydemokratákat, és arrafelé a legnagyobb támogatottsággal bíró párttá vált. Az EP-választás egyértelmű vesztesei az *Ampel-Koalition* tagjai voltak.

Idén szeptemberben három keletnémet tartományban is választást tartottak, melyek eredményében elsősorban a berlini kormánnyal való elégedetlenség mutatkozott meg. A választópolgárok háromnegyede elégedetlen a szövetségi kormány munkájával a felmérések szerint, ezért nem meglepő, hogy mindhárom választás az *antiestablishment* politikai formációk, az AfD és a BSW előretörésével zárult. Ráadásul a kereszténydemokratákat leszámítva a jelenlegi parlamenti pártok szignifikánsan meggyengültek, esetenként történelmi kudarcot szenvedtek el. Az idei keletnémet választások eredményét nem pusztán

Németország keleti tartományainak pártja

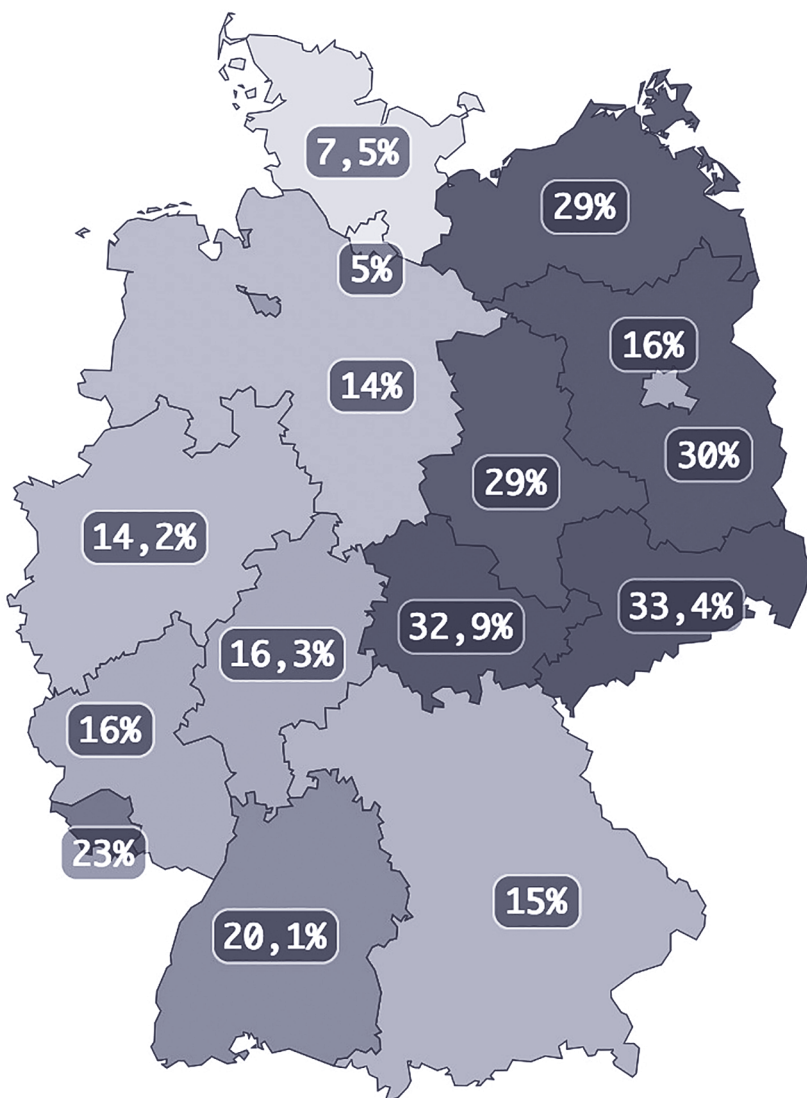

a nyári *Europawahl*, hanem a 2023. októberi bajorországi tartományi választás is előjelezte.

Térjünk ki röviden az utóbbira. Bajorországban tavaly ősszel a választópolgárok több mint kétharmada jobboldali pártra szavazott, a kormánypártok csúfos vereséget szenvedtek. Bár a CSU – 1950 óta a legrosszabb eredményét elérve is – toronymagasan győzött a szavazatok 37 százalékát bezsebelve, a választás leglényegesebb momentumja, hogy a szavazatok mintegy harmadát a CSU-tól jobbra álló pártokra adták le. A CSU-val kormánykoalíciót alkotó Szabad Választók (Freie Wähler) 16 százalékos, az AfD pedig 15 százalékos eredményt ért el. Az eredményben megnyilvánuló választópolgári akarat egyértelmű, már tavaly ősszel is elege volt az embereknek az *Ampel-Koalition*ból, de a *mainstream* pártnak számító CSU-ba fektetett bizalom is megfogyatkozott.

Az idei év történései, különösen a gazdasági és politikai válság mélyülése, a gazdatüntetések, illetve a migránsok által elkövetett, német emberéletet is követelő késeléses merényletek tovább növelték a keletnémet tartományok választópolgáraiban az elégedetlenséget, illetve a rendszerpártoktól való elfordulást. A szavazatok megoszlása, illetve a kereszténydemokratáktól jobbra eső pártok megerősödése kapcsán érdemes idézni a korábbi bajor miniszterelnök, Franz Josef Strauß szállóigévé vált mondatát, miszerint tőle jobbra már csak a fal van. Az elmúlt egy év választásai azonban azt mutatják, hogy e mondas igazságtartalma megfakult, nemcsak Bajorországra, hanem a keletnémet tartományokra nézve is.

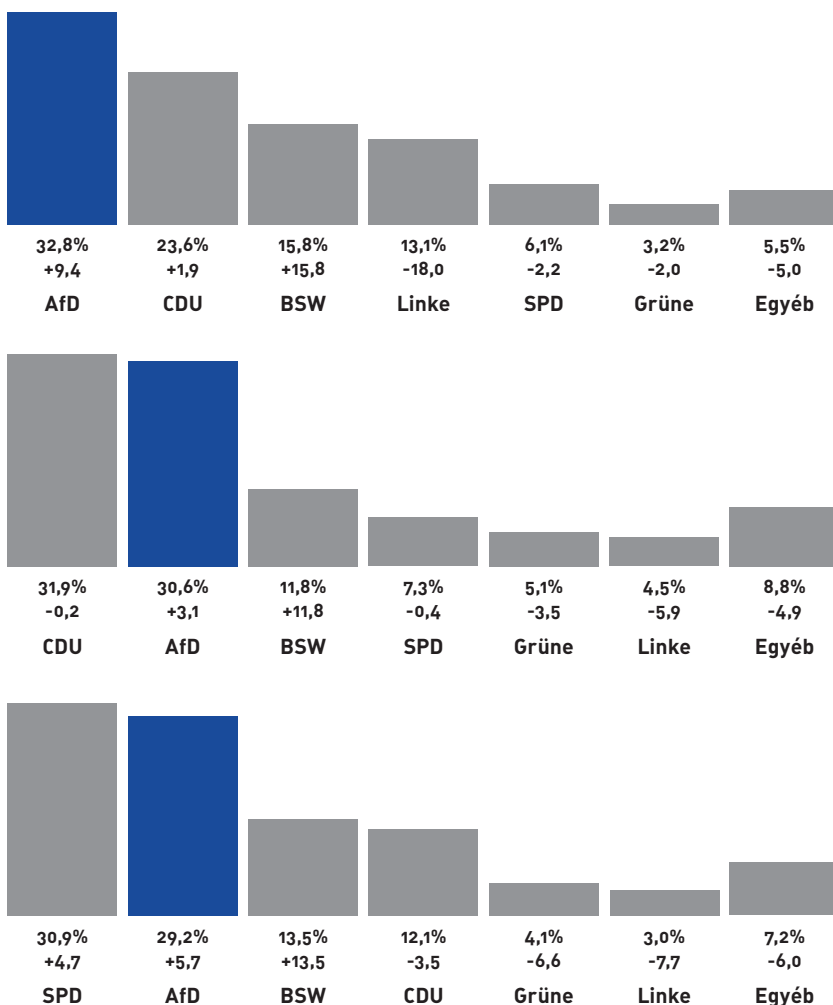
Trendforduló –
Az AfD közvélemény-
kutatásokon mért népszerűsége
2023 őszén Németország
egyes tartományaiban:
Brandenburg 30%,
Türingia 32,9%
és Szászország 33,4%
(*dawum.de*)

HÁROM VÁLASZTÁS NÉMETORSZÁGBAN

Szeptember elsején két, az AfD fellegvárának számító tartományban, Thüringiában és Szászországban tartották választást. Mindkét tartományban megkérdőjelezhetetlen az AfD előretörése, azonban míg Thüringiában a szavazatok 32,8 százalékát megszervezve történelmi jelentőségű győzelmet aratott, és a CDU-t 9,2 százalékponttal verte, addig Szászországban a kereszténydemokraták 31,9 százalékos eredményétől 1,3 százalékponttal lemaradva a második helyen végzett. Szászországban – miután a Die Linke kiesett a tartományi parlamentből – a 11,8 százalékos támogatást maga mögött tudó BSW reprezentálja a radikális baloldali szavazókat, Thüringiában viszont a 15,8 százalékos BSW mellett ott lesz a parlamentben a Die Linke is, miután a szavazatok 13,1 százalékát szereztek meg. Ami a kormánypartokat illeti, rendkívül rosszul szerepeltek. Szászországban az SPD 7,3 százalékkal a negyedik helyen végzett, a Zöldek az 5,1 százalékos eredményüknek köszönhetően az ötödik helyen még éppen megőrizték a parlamenti jelenlétüket. Az FDP teljesen eljelentéktelenedett Szászországban, hiszen az egy százalékot sem érte el a választáson. A szászországi eredményekhez képest még rosszabbul szerepeltek az *Ampel-Koalition* pártjai Thüringiában. Bár az SPD a szavazatok 6,1 százalékát megszerezve az utolsó, ötödik helyen még bekerült a tartományi törvényhozásba, azonban a Zöldek 3,2 százalékos, illetve az FDP 1,1 százalékos támogatottsága lényegesen elmaradt a bejutási küszöböt jelentő 5 százaléktól, így nem lesz tartományi parlamenti képviselőjük.

A 2024 szeptemberi thüringiai, szászországi és brandenburgi tartományi választás eredménye (%) és a 2019. évi eredményhez viszonyított változás százalékpontos aránya

(Forrás: Frankfurter Allgemeine Zeitung)

Kelet népe – Björn Höcke türingiai AfD-elnök választási nagygyűlése (A türingiai AfD hivatalos X-csatornája)

A szeptember eleji választási eredmények ismeretében a szokásosnál is nagyobb várakozás övezte az év utolsó tartományi választását, melyre szeptember 22-én került sor Brandenburgban. A választás kimenetele több szempontból is eltér a másik két tartományi választástól. Amellett, hogy nagy küzdelemben, rekordrészvétel mellett az SPD a szavazatok 30,9 százalékát megszerezve 1,7 százalékponttal megelőzte a közvéleménykutatások által első helyre várt AfD-t, a szövetségi szinten mutatott támogatottságát szignifikánsan alulmúlva csupán a választók 12,1 százaléka voksolt a kereszténydemokratákra. A CDU-t megelőzve bejutott még a tartományi törvényhozásba az új baloldali formáció, a 13,5 százalékos támogatottságot elnyerő BSW. Hiába a szocdem győzelem, a másik két kormánypárt, a Zöldek és az FDP ebben a tartományban sem tudta elérni a bejutási küszöböt, így Thüringia után Brandenburgban sem lesz parlamenti képviselője e két kormánypártnak.

Az *antiestablishment* formációk tartományi parlamentbe jutása, illetve megerősödése és ezzel együtt az *Ampel-Koalition* pártjai támogatottságának zuhanórepülése azt eredményezi – egyelőre – a keletnémet tartományok esetében, hogy szövetségi szinten a kormányban részt vevő pártok estek ki a tartományi parlamentekből, melynek hatására eddig soha nem látott koalíciók jöhetnek létre, illetve bizonyos, kétharmados többséget igénylő döntések esetében megkerülhetetlenné válik a nemzeti-szuverenista AfD-vel való párbeszéd is.

FORDULATRA VÁRVA

Az EP-választás, valamint a közelmúltbéli három keletnémet tartományi választás eredménye – Thüringia és Szászország tartományok esetében egyértelműen, de az EP-választások eredményére tekintve a többi keletnémet tartományban is vélelmezhetően – kijelölte a választópolgárok elvárását: nemzeti-szuverenista fordulatot, illetve helyenként tisztán jobboldali kormányt

akarnak az emberek. Az elit álláspontja ezzel kapcsolatban – hogy korábban, például a 2020-as tübingiai tartományi miniszterelnök-választásig (pontosabban miniszterelnök-válságig) vissza se menjünk – már az EP-választás kampányában kirajzolódott: az AfD-vel bármiféle összefogás megengedhetetlen és elfogadhatatlan. E véleményének az elit előszeretettel hangot is ad.

Nagy port kavart, hogy a ZDF főszerkesztője, Bettina Schausten a szeptember elsejei eredmények ismeretében párhuzamot vont a napra pontosan 85 évvel ezelőtt kirobbanó II. világháború és a tübingiai választás között.⁵ A főszerkesztő szerint az AfD „egy bizonyítottan szélsőjobboldali párt”, melynek vezetője „úgy beszél, mint egy fasiszta, és annak is nevezhető”. Felmerül az eset kapcsán a kérdés, hogy a közszolgálatiágból eredő függetlenséget, semlegességet miként képes ellátni a ZDF, ha annak főszerkesztője egy tartományi választáson a legnagyobb támogatottságot szerző pártot lényegében neonácinak, illetve annak vezetőjét pedig fasisztának nevezi? De a ZDF esete nem az egyetlen kirívó beavatkozás a választási küzdelemben. Az EP-választás előtt német nagyvállalatok szólították fel a választópolgárokat, hogy a „demokratikus erőkre” szavazzanak az európai választáson, ugyanis az AfD veszélyt jelent Németországra. A tartományi választásokat megelőzően megjelent egy tanulmány, melynek következtetései alapján az AfD „továbbra sem választható a keresztények számára”.⁶ Nem sokkal a tübingiai választások előtt a Német Püspöki Konferencia elnöke, Georg Bätzing püspök – a tanulmány következtetésével egybehangzóan – óva intett attól, hogy a keresztények az AfD-re szavazzanak. Bár a tanulmány katolikus megközelítésből vonja le az igen határozott következtetését, a protestáns felekezetek is osztják ezt az álláspontot, a zsidóság képviselői pedig már korábban egyértelmű állásfoglalást tettek az AfD-vel szemben.⁷ A brandenburgi választás előtt néhány nappal a tudomány és a kultúra ismert képviselői szólaltak fel az AfD ellen, és kampányoltak a „sokszínű társadalomért”. Jól látható tehát, hogy a német elit egy igen jelentős része nyíltan szembehelyezkedik a német társadalom egyre jelentősebb részét képviselő nemzeti-szuverenista párttal. Ez azért probléma, mert a szembenállás már nemcsak a politikai pártok és a politikai véleményformálók részéről nyilvánul meg, hanem olyan, a politikán kívüli gazdasági, valamint egyházi személyek és szervezetek részéről is, amelyeknek a legkevésbé sem feladata a választópolgárok befolyásolása, pláne nem antidemokratikus módon.⁸

Kérdéses persze, hogy a választópolgárok akaratát semmibe vevő politika meddig tartható fenn. Semmi kétség afelől, hogy az AfD-t karanténba záró, kiközösítő magatartás a német társadalom egyre jelentősebb és egyre elégedetlenebb részének figyelmen kívül hagyását jelenti. Márpedig a választási eredmények alapján van olyan német tartomány, ahol minden harmadik urnához járuló választópolgár akaratának érvényesülése szenved ezzel csorbát. Egy ideig működni látszott a nemzeti-szuverenista párt „nem demokratikus” jelzővel ellátása és ezáltal egyszerű felrészöprése, azonban ilyen felhatalmazás mellett e gyakorlat immár abszurd.

Jövő ősszel Németországban szövetségi parlamenti választásra kerül sor. Az előttünk álló év tétje azonban túlmutat a választás kérdésén: a német egység megőrzése most a legfőbb kihívás. Ehhez változásra, a választópolgárok hangjának meghallására és az eddig zárva tartott ajtók megnyitására van szükség. Vészjósló, hogy ezeknek egyelőre semmi jelét nem látni. ■

**nemzeti-szuverenista
fordulat** »»

5 *Kommentar zu den Landtagswahlen in Sachsen und Thüringen*. ZDF, 2024. szeptember 1. <<https://youtu.be/tApJ-tpB3yU?si=QUxccRKd9szwxvA8>>

6 *Die Programmatik der AfD – eine Kritik. Darstellung und Vergleich mit Positionen der katholischen Kirche*. Arbeitspapier, Universität Münster, 2024. <https://repositorium.uni-muenster.de/document/miami/98a309a0-b078-4023-95bb-fe857ad7ef54/ics_2024_28.pdf>

7 *Gemeinsame Erklärung gegen die AfD*. 2024. <https://zentralratderjuden.de/fileadmin/user_upload/pdfs/Gemeinsame_Erklaerung_gegen_die_AfD_.pdf>

8 A rendszerpártok és médiájuk, szervezeteik részéről folytatott antidemokratikus gyakorlatra lásd előző lapszámunk erről is szóló írását: Götz KUBITSCHKE: A nemzeti ellenzék Németországban. ford. BIRÓ András – KOSZTUR András, *Kommentár*, 2024/3. 201–206. (A szerk.)